Q. D. B. V.

DISSERTATIO SOLENNIS

De

PRUDENTI MEDICAMENTORUM APPLICATIONE IN TEMPORE

Quam

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,

ELECT. BRAND. HÆREDE, &c. &c. &c.

In Illuſtri Academia Fridericiana

EX DECRETO GRATIOSI MEDICORUM ORDINIS

PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO, D.

MEDICINÆ ET PHILOSOPH. NATURAL. P. P. MEDICO ELECTORALI AULICO, COLLEGII SUI h. t. DECANO

Dn. Præceptore omni obſervantia

ætatem colendo

PRO LICENTIA

Summos Medicinæ honores privilegiaque Doctoralia legitime conſequendi

D. 23. Aug. MDCXCV. Horis ante & pomeridianis

IN AUDITORIO MAJORI

Publicæ Eruditorum cenſuræ ſubmittit

STEPHANUS HUSZTI,

è Comitatu Maramaros Ungarus.

Recuſa HALÆ MAGDEB. Typis Chr. Henckelii, Acad. Typogr. 1705.

Q. D. B. V.

DISPUTATIO MEDICA INAUGURALIS
DE

MEDICAMENTORUM PRUDENTI APPLICATIONE IN TEMPORE.

PROOEMIUM.

QVemadmodum eximia in omnibus rebus gerendis prudentiæ nota eſt, tempori inſervire, hujusque rationem habere: Sic maximè Medicus, qui præter ſcientiam tantum à prudentia commendandus eſt, in curationibus ſuis ad tempus reſpicere, illoq; opportunè uti debet. Jam dudum antiquiſſimus Sapientiæ Medicæ Parens *Hippocr. L. IV. de rat. victus p. 56. ſcribit: in omnibus morbis præcipue in acutis, potiſſimumque in quibus vehementia febris ſubeſt, tempus adhibendi medicinam maximam habere facultatem.* Item Libr. 1. aphor. 1. conqueſtus eſt: *Occaſionem nimirum medendi eſſe celerem ſeu momentoſam.* Vult Divus ille

ſenex momentum temporis ab ipſo medico ſæpius tam in præſcriptione apti remedii, quam in illius applicatione arripiendum eſſe: nam in momento, imò ſæpius in puncto vita & mors hominis conſiſtit & magnum emolumentum, imò grande periculum corpori contingere poteſt; ut adeò occaſio medendi curationis dici poſſit anima: deinde occaſio præceps & momentoſa eſt, quæ difficillimè revocari poteſt, quâ elapsâ inclinatio nonnunquam fit vel ad mortem vel ad deterius, nam alium ſtatim morem, aliam naturam, alium motum aſſumit ipſe morbus, & alia mutatio ſubitò in corpore noſtro contingit. Propterea ſapienter, *Pindarus* ἰατρὸν ἐπικαιρότατον; nec inconcinnè ait Poëta:

Temporibus Medicina juvat data tempore proſunt,
Et data non apto tempore vina nocent:

Non minima itaque prudentis Medici nota eſt, ſi rationem temporis in applicatione Medicamentorum ſollicitè habeat, maximè cum præſentiſſimum alias remedium hoc tempore proſit, & proficiat, alio autem aſſumptum maximum damnum afferat, morbumque deteriorem reddat. Optimum hinc Medicamentum eſt, quod opportunè datur, & revera in apta remedii contra morbum inventione & in legitima hujus ratione temporis applicatione vera medendi methodus, rectum medici judicium & felix curæ ſucceſſus conſiſtit. Et quamvis ſexcenta contra unum morbum habeamus remedia, niſi illorum applicationem ratione ordinis, doſeos, & maximè ratione temporis compertam habeamus nihil laude digni in medicationibus præſtare valemus. Sed mirandum eſt & dictu turpe, ſilere hic pene

omnes

omnes Medicorum & Practicorum libros, & quam ſcitu res eſt neceſſaria tam profundè ſilentio eſſe ſepultam. Quare conſtituimus diſſertatione hac thema hoc ſummè utiliſſimum paulo accuratius tractare, & quo tempore juvent vel noceant pharmaca certis in morbis, penitius determinare; non deſtitutis rationum momentis & experientiæ teſtimoniis. Divinum Numen gratioſo ſuo auxilio conatibus, qui in miſerorum ægrorum tendunt ſolatium, ex alto aſſiſtat & benedicat.

§. I.

QVod ſi naturæ benigniſſimæ operationes tam in Macrocoſmo quam Microcoſmo paulò intimius examinamus ac perpendimus, certo ſtato & definito à ſapientiſſimo naturæ Auctore tempore, illas ipſas fieri deprehendimus. Quod concernit Microcoſmum, videmus hic certum tempus requiri ad conceptionem, formationem, geſtationem fœtûs in utero. Certo ac ſtato tempore incipit moveri infans in utero, certo tempore affectat exitum: eruptio dentium ſua habet tempora & hominis nutritio & auctlo certis abſolvuntur temporibus. Intellectus & judicium certa ſaltem ætate eminet: Pubertas ſeu ad generationem aptitudo certo incipit & finitur tempore in ſanguine & humoribus certa temperies & diſpoſitio ſub pueritia, adoleſcentia, virili & extrema ætate ſubnaſcitur: Sic etiam morbi alii infantili, alii juvenili, alii ſenili ætati ſunt familiares, omneſque morbi definita & certa habent tempora & principium & incrementum & ſtatum ſeu ſubſiſtentiam & decrementum. Morbos recurrere certis horis, certo die, certo anni ſpatio & accuratiſſimè ſta-

 tas

tas ſuas periodos ſervare, res apertiſſima eſt. In ſtatu ſecundum naturam, chylificatio, ſanguinis circulatio, ſecretiones, quo ſpectant etiam menſes, certa menſura motuum ceu ſtato tempore abſolvuntur. In morbis, natura omnes motus excretorios, quique vel ad ſalutem vel ad mortem tendunt, inſtituit certo tempore, ſic v. g. variolæ habent ſua tempora eruptionis, ſuppurationis & defloreſcentiæ: morborum ſolutiones per ſudorem, urinam, diarrhæam juſto fiunt tempore. Uno verbo: natura in omnibus operibus ſuis & maximè in ſanitate hominis conſervanda & morbis curandis menſuræ, numeri, ordinis & temporis eſt obſervantiſſima, decernente ſic ex liberrima voluntate Omnipotente Naturæ Auctore, omniumque qui fiunt in univerſo, motuum cauſa prima & principali.

§. II. Cum itaque Medicus, naturæ, quæ effato Magni Hippocratis *optima morborum eſt medicatrix*, ſit miniſter & imitator, opus jam eſt ut ad naturæ ipſius motus ad tempora quibus illa ad ſanandum uti ſolet attendat & reſpiciat, ipſamque in operando juvet: *Nam felix medicatio cui adjutrix natura ſuccurrit, irrita vero quæ repugnante natura tentatur. Medicinæ Leges naturæ legibus conſentaneas eſſe debere jam dudum Fernelius in Præfat. Lib. 1. Therapevtices dixit.* Uti enim in Macrocoſmo Solis, Lunæ, ſiderumque curſus & converſiones, tempeſtatum mutationes, Oceanique æſtus & reciprocatio ex ordine certo & conſtantia immutabili reguntur: Sic etiam in microcoſmo natura conſilio rectaque ratione omnia prudenter adminiſtrat & providenter tutatur, ſtabili quadam & rata lege actiones ſuas perficit: Cum autem

in

in natura nulla cognitio vel voluntatis quoddam arbitrium inſit ſecundum quod omnia adminiſtret; facile apparet, naturæ ordinatos motus & ſummam illam ipſi inſitam vim, quâ exiſtunt, conſervantur & adminiſtrantur ſingula dependere a Divina quadam mente Architectrice & conſervatrice cuncta, & eo jam ardentius, majorique cum ſollicitudine Medicus naturæ ductum ſcrutari, illum ſequi & imitari tenetur.

§. III. Diu autem agitata inter Philoſophos & Medicos fuit controverſia quid per naturam in genere vel Microcoſmicam quæ dicitur opifex & conſervatrix actionum noſtri corporis, omnium functionum principium & diſpenſatrix intelligatur. Veteres unanimi conſenſu dixerunt *Spiritum nobis ingenitum* ſeu *calidum quoddam & humidum ſubſtantiale innatum*: Alii *animam ſenſitivam.* Ariſtoteles *materiam elemento ſtellarum analogam.* Recentiores *Archæum*, *Flammulam vitalem*, *materiam ſubtiliſſimam certis potentiis inſtructam* appellarunt. Verum vocabula hæc ſatis ambigua & obſcura non ſufficienter rem & emphaſin hujus vocabuli exprimunt. Certum eſt in homine naturam illam quæ ſanum conſervat corpus non eſſe animam rationalem ſeu mentem immaterialem & rem cogitantem; cum citra cognitionem & voluntatem animæ pleraque peragantur in corpore noſtro. Helmontius naturam definit in genere per *juſſum DEI quo res eſt id quod eſt & agit quod agere juſſa eſt*, cum autem nimis remotè naturæ eſſentiam hæc tradat definitio, conſulendi ſunt ex Recentioribus Philoſophi acutisſimi, qui mechanicam Philoſophandi rationem profesſi ſunt, inter quos eminet Nobilis Anglus Boyleus, qui

in peculiari de natura tractatu ſatis perſpicuis argumentis tradere ſuſtinet corporum naturam, quam vel illorum formam, vires, operationes & potentiam dicere licet, ex mechaniſmo ſeu materiæ certo ſitu, figura, magnitudine, certoque fluidi ſubtilisſimi motu optimè derivari poſſe. Nos cum Platone ſummo illo Philoſopho dicimus *naturam artem DEI in materia*; Deus enim ceu ſummus & perfectisſimus Mechanicus primus ille fuit, qui materiam motus expertem variè diviſit, actuavit, transfiguravit, qui ipſi certas motûs leges indidit, ut ſecundum ejus voluntatem certas & determinatas actiones ederet: Has leges ſemel inditas omnipotenti ſuo nutu conſtanter adhuc conſervat, ſecundum has leges omnia corpora agunt, quæ agere juſſa ſunt. Et uti videmus ex vario ſitu, magnitudine, figura, motu ſolidorum & vario applicato fluidorum motu concinnari artificioſisſimas machinas ſtupendi effectus, ſic quoque abſurdum non eſt, talem machinam vel Automa eſſe corpus noſtrum, ſed ratione conſtructionis & operationum longe differre ab aliis machinis ratione humana finita compoſitis, quoniam Dei artificio, quod imperſcrutabile & non imitabile eſt, conſtructum eſt. Conſentit hic ipſa ratio & autopſia, videmus in nobis varii generis fluida, varia organa, partes ſolidas ſummo artificio mechanico conſtructas; omnesque functiones naturales & p. n., modum curandi & conſervandi corpus, conſtantiſſima & firmisſima connexione ſecundum leges mechanicas fieri & horum principiorum ſummam eſſe neceſſitatem. Quicquid itaque agit natura, agit ex neceſſitate à Deo injuncta citra quandam

pecu-

peculiarem cognitionem vel liberum arbitrium, quæ competunt ſaltim menti & ſubſtantiæ ſpirituali, & in actionibus naturalibus & vitalibus animantium vel etiam hominis nunquam concipi poterunt. Et quamvis beſtiarum quædam actiones videantur liberæ non tamen ſunt, ſed ex neceſſitate quadam externo objecto varie motum determinante fiunt, in machina artificioſisſima, quam Deus ad tales effectus edendos ſic conſtruere voluit.

§. IV. His jam decurſis plenius ipſa adeunda eſt tractatio de medicamentorum ſecundum certa tempora applicatione. Et quoniam ex ſuperioribus didicimus naturæ ipſi inſitam eſſe vim ſe conſervandi & motus certos certo tempore efficiendi in ſui conſervationem & cauſæ morbificæ remotionem: jam Medicus ceu miniſter naturæ ante omnia naturam, temperiem ipſius ſubjecti cognitam habere, naturæ ductus ſcire, ſecundum hos facere, movere, motus naturæ inordinatos ſiſtere & nimis languentes promovere, impedimenta tollere & materiam naturæ convenientem ſeu tales particulas quæ temperiem & mixturam partium fluidarum conſervant ſuppeditare & ante omnia tempora quibus natura utitur obſervare debet; ſecus ſi fecerit contra naturam facit & fruſtra tentat omnia. Primum itaque officium medici eſt ut in tempore præveniat morbo, nam in tempore hic prævenire omnium rerum eſt primum: Nimirum omne illud quodcunque temperiei, mixturæ & motui partium machinæ fluidarum incongruum, improportionatum & inconveniens, & ſimul quod activitate quadam imbutum eſt, id omne cauſam

morbificam conſtituit & motus naturæ turbare morbumque producere aptum eſt. Hoc jam medicus ante intimiorem cum ſuccis vitalibus mixtionem in principio avertere, ſicque morbo prævenire ſtudeat & allaboret. Natura enim adhuc vigens medicamento adjuta facilius expugnare morbum poterit, quam ſi nimium morbo delaſſata ac fracta eſt: hinc affectus qui aliquantulum protrahitur & levioribus præſidiis tempeſtivè ſumptis ſanari potuerat, vix niſi valentioribus & difficiliori negotio profligandus eſt. Expertum id ſæpius ſumus in febre lenta & corporis conſumptione, quæ poſt intermittentes diuturnas vel perperam curatas ex ſaburra vitioſorum humorum primas vias occupante, naſcitur: Quod ſi protinus in initio leni quodam emetico depleamus ventriculum & primam regionem à colluvie vitioſorum humorum, qui in habitum corporis facilè irrepunt & humores vitales in motu turbant, prævenire poſſumus lentæ febri cum magno periculo conjunctæ: quæ ſi jam increverit, & ſanguinis mixtura deſtructa ſolidarum partium ſubſtantiam conſumſerit & humidum vitale abſumpſerit, emetica & omnes purgationes tunc temporis adhibitæ mortem citius accerſere poſſunt. Diuretica quoque non niſi in principio commendantur in hecticis, & ubi cauſa continens nempe acrimonia quædam ſcorbutica, vel ſimilis per has vias eliminari debet. Miaſma morbiferum aëris vehiculo hauſtum & cum ſalivali humore ventriculo communicatum, conveniente emetico alexipharmaci conjunctione nobilitato ſtatim extirpari debet. Sic multi à morbis contagioſis, Peſte, Dynſenteria maligna

ſer-

ſervari & liberari poſſunt: Quod ſi autem jam infecerit ac diſturbaverit vitales corporis humores, abſtinendum ab omni purgatione eſt ceu ſummè nociva, inordinatos magis motus in ſanguine & genere nervoſo excitante. Sic quoque in morbis, qui à pororum ab aëre externo conſtrictione, ſanguinis vel lymphæ coalitione, aut humoribus malignis oriuntur, mox ſub primo inſultu ſudorifera conducunt. Cavendum autem tunc, ne motus naturæ per purgantia turbentur, ſed his apparentibus illa omittantur: In parte gangrænâ affecta & jam ad ſphacelum inclinante, quantum efficiat ad partem ſervandam maturè & in tempore applicatum remedium balſamicum, putredini reſiſtens, parteſque obſtructas reſerans, Chirurgi non minus quam Medici norunt.

Pleuritis quæ ex ſanguinis circulatione in tenuiſſimis membranæ pleuræ vel potius pulmonum vaſculis impedita, & ſequenti obſtructionem inflammatione ſubnaſcitur, unico blando diaphoretico ab initio ſumpto, quo ſubſiſtens ſanguis in ordinem redigi, inque venas recipi queat, vel V. S. in principio adminiſtrata non rarò expugnari poteſt.

In gravidis plethoricis non datur præſtantius præſidium ad avertendum abortum ipſa V. S. circa medium geſtationis tempus adminiſtrata, quæ ſi differtur, ob nimiam diſtenſionem à nimio cruore, & ſequentem venarum apertionem aut abortus fit, vel abdomine ipſisque pedibus matris nimis tumefactis à ſeri decubitu & ſtagnatione, hydropis periculum incurrere poſſunt. E contra verò primis geſtationis temporibus nocet illis, quia

quia ab alimentatione fœtûs avertitur chylus nutritius.

In febribus ardentibus bilioſis ad reſtingvendum nimium ſanguinis ardorem & ebullitionem, V. S. inter morbi initia admiſſa ſacra quaſi eſt anchora; increſcente autem febre & virium facta majori jactura omitenda eſt. Conſultius tunc enim eſt ſecundum *Galenum de ratione victus: virtutem non ſolvere, quam ſanguinem vacuare redundantem.* Spectat huc quoque *Avicennæ dictum: Cum poſtponitur phlebotomia in acutis, non amplius debet eſſe intentio ad illam.*

§. V. Porrò medicus in morbis, qui evacuationibus criticis ab ipſa natura factis circa certa tempora terminari ſolent, exquiſitè naturæ motum ſervare & tempora criticarum evacuationum in medicamentorum applicatione etiam atque etiam obſervare debet, ne præpoſtero illorum uſu naturam turbet & a negotio ſuo avocet. Inter tales morbos criticos referri meretur maximè morbus variolarum, qui diſtincta ſua habet *tempora* nimirum *ebullitionis, eruptionis, ſuppurationis & exſiccationis.* Eruptionem macularum ut plurimum circa tertium vel IV. diem natura inſtituit, occluſis tunc cæteris evacuatoriis, maxime alvo, quo vi unita ad cutis peripheriam materiam morbificam eo felicius propellere poſſit: Quod ſi quis tunc temporis velit purgantia & fibras inteſtinales irritantia adhibere & naturam avocare, in ingens vitæ diſcrimen ægros præcipitaret, plurimis lethalibus exemplis id ſatis teſtantibus: E contra in principio ſtatim morbi leniora purgantia, primam regionem ab impuris bilioſis & viſcidis ſordibus expurgantia non

no-

nocent. Imò obſervati ſunt ſæpius ſua ſponte ægri in principio morbi purgati maxima cum euphoria: Nam natura oppreſſa a copia humorum, jam liberata motus criticos expeditius ad cutis corticem inſtituit. Et porrò quando Medicus ante ordinarium eruptioni à Natura præfinitum tempus vel regimine calidiori vel ſudoriferis calidis & expellentibus materiam morbificam ad expulſionem foras cogere velit, ſaltim majores turbas concitat, intenſiores anxietates accerſit & receſſionem macularum, quæ vi expulſæ fuerunt, cauſatur, majori cum virium proſtratione. Necari hac ratione quam officioſiſſimè ſolent plures hoc morbo laborantes. Præſtat enim ante eruptionem ſemper motus inordinatos ſpirituum, ſanguinis & humorum magis reſtinguere & acrimoniam humorum temperare terreis, anodynis, acidulis, quàm regimine calidiori & calidis motus exorbitantes, ardorem & acrimoniam magis augere & ſæpiſſimè lethalitetem inferentia ſymptomata accerſere. Unde cane & angue pejus fugiamus regimen nimis calidum quovis variolarum tempore. Et in hoc genuina & methodica ac feliciſſima variolarum curatio verſatur. Quod ſi autem jam eruptio facta eſt & tumultus naturæ ſedatus, non nocebit diaphoreticis blandioribus & abſorbentibus, myrrha & croco in exili quantitate adjectis naturam in excretionis negotio conſervare & ſuppurationem promovere: Circa diem autem nonum cum de novo jam ab inflammatione & ſuppuratione ſuſcitentur in ſanguine tumultus & motus inordinati, iterum ab omnibus calidis abſtinere debemus; tunc enim calida

etiam in minima doſi adhibita v. gr. Eſſ. myrrhæ ardorem, dolorem & ſymptomata exaſperare ſolent.

§. VI. In Febribus malignis petechialibus & quæ conjunctæ ſunt cum exanthematibus medicus naturæ criſes & tempora exactiſſimè obſervare tenetur. Hiſce in morbis totum fermè negotium curandi incumbit naturæ, quæ ſi robuſta, ſi vires corporis conſervatrices morbo ſufficiant, ſi ſanguis temperamento quaſi alexipharmaco inſtructus eſt, ſola feliciſſimè ſæpe citra medicam opem curare & abſolvere ſanationem ſolet. Quicquid enim medicus efficere poterit, id ſaltim in principio facere debet, ſuperfluos humores evacuando & emunctoria aperta ſervando, reliquo tempore nunquam naturam turbare ſed ſaltim temperatis, terreis, abſorbentibus, acidulis, & vires reficientibus præſidiis naturæ motus circumſpectè dirigere debet. Ante omnia autem circa dies criticos ſe prudenter debet gerere medicus, adjuvando & moderando non impediendo ipſas excretiones criticas: Sic quando v. g. circa illud tempus ſudor contingit, ille moderatè quantum fieri poteſt promovendus, vires roborandæ, & ſtimulus naturæ labaſcenti addendus: Hinc ſæpius circa tempus criſeos medicamentum in pauca doſi datum alexipharmacum, diaphoreticum quale v. g. eſt nitrum cum camphora mixtum, vel ſola Eſſentia Scordii, ſudorem calidum copioſum excitabit cum virium notabili refectione, ſomno & pulſu ſubſequente naturali. Non rarius etiam in febribus malignis ſolvitur morbus per alvum, nunquam tunc temporis conſtringentia ſtiptica vel anodyna propinari debent, ſed ſaltim confortare debemus C. C., ebore Philoſo-

phi-

phicè præparato. Ante omnia autem id medicus cavere debet ne in febribus petechialibus medicamentis ſudoriferis, volatilibus, calidis utatur; expulſionem enim harum promovendo vidimus ferè ſemper rem non benè ſucceſſiſſe: apparent quidem petechiæ ſed cum majori virium imminutione & graviori ſymptomatum ſævitia, & recedunt ſæpiſſimè; ſatius eſt itaque ipſi naturæ relinquere negotium expulſionis & leniſſimè ſemper procedere. Firmiſſimè enim convictus credo, plures à præpoſtero calidorum & expellentium uſu lethalem diem ſibi accerſere petechiis laborantes. Spectat huc illud *Livii Libr. XXII. Capit. 18. Medicos interdum plus quiete, quam movendo atque agendo perficere.* Deinde cavendum, ne motus naturæ per purgantia turbentur, ideoque petechiis comparentibus illa omittantur, quod locum habet non tantum in febribus acutis & ubi natura per metaſtaſin aut evacuationem præter alvinam aliam criſin molitur; ſed in chronicis quoque v. g. lue venerea, ſcorbuto, ſi bubones appareant, aut qualescunque excretiones & efflorescentiæ.

§. VII. Notum eſt in febribus intermittentibus illas non raro ſpontaneis obortis ſudoribus absque ullo medicamento terminari & ſanari, imò paroxyſmo remittente, maximè in tertianis ſubſequi blandum & calidum ſudorem: & vice verſa circa tempus horroris & in principio febris nunquam naturam inſtituere diaphoreſin, ſed firmiſſime tunc poros ſubcutaneos eſſe occluſos. Unde prudentis Medici eſt, in ſanatione febrium harum naturam ceu ducem & viam monſtrantem ſollicitè ſequi & imitari: Siquidem hæc quamdiu ſibi relinquitur raro

eva-

evacuationem movet, niſi materia cocta fuerit. Nunquam itaque tempore inhorreſcentiæ vel mox ante illud tutum eſt, medicamentum propinare ſudoriferum & quidem calidum ſulphureum: calor enim, ardor, oris ſiccitas & irrequieta membrorum jactatio magis tunc incrementa capit, omniaque exaſperantur: è contra finito paroxyſmo, ubi cutis ſpiracula hiant, & ſanguini circulus ſuus reſtituitur, blandiora diaphoretica cum amaris roborantibus & ſpecificis antifebrilibus nupta, abſtinendo ſemper ab aëre frigido, victu copioſo & craſſo, acido, propinata tempore intermiſſionis ſæpius repetitis vicibus, febres etiam contumaciſſimas feliciſſimè & citra recidivæ metum, præmiſſa prima regionis expurgatione, expugnare poſſunt. Hunc in ſcopum laudare jam omnibus poſſum ſequens elixir antifebrile, medicamentum expertiſſimæ virtutis in quartanis etiam diuturnioribus. Reip. Extracti Scordii, Gentianæ, Centaurii minoris, tormentillæ ana drachmam j. Eſſ. chinæ chin. Tincturam tartari ana unc. 1. & dimid. Extract. croc. camphoræ ana gr. Vjjj. olei caryophyl. gutt. iij. De hoc elixirio ſumat æger ſingulis duabus horis incipiendo ſtatim poſt paroxyſmum gutt. XL. cum quovis vehiculo. In quartana autem, quæ ex prava viſcerum conſtitutione, ſcirrhoſa obſtructione oritur & quandò infima regio copioſa impuritate ſordeſcit, & quando urina minus cocta apparet & ſudor non profluit, martialibus, antimonialibus, aperientibus, infuſis purgantibus & evacuantibus per aliquot temporis ſpatium prius pugnandum erit.

§. VIII. Plures morbi dantur critici, qui cum horrore

re, ſanguinis ebullitione pulſu aucto & excretione ad partes extremas fiunt, uti ſunt eryſipelas, arthritis rhevmatiſmi &c. Ibi tunc temporis quandò natura molitur ſecretionem, abſtinendum eſt ab omni V. S. ab omnium purgantium Vomitoriorum uſu, à medicamentis acidis, externo frigore, &c. quæ omnes præpediunt & ſuſpendunt evacuationes has ſalutares. In principio hæc omnia convenire poſſunt, tempore excretorio nunquam: magis tunc blandiora diaphoretica uti eſt Diaſcord. Fracaſt. cum lap. cancr. & nitro mixtum, item Decoct. C. C. Scorzoneræ, Rad. chin. chin. conducunt. Ex his jam liquido conſtare poteſt, cur in arthritide eryſipelate externa poros ſtipantia & evaporationem materiæ peregrinæ prohibentia ſive ſint liquida, ſive emplaſtra tantam noxam creare & ſymptomata exaſperare poſſint. Nota ſunt exempla, ubi materia cauſtica eryſipelacea in tranſpiratione ſua impedita medicamentis externis adſtringentibus profundius ſerpſerit, ulcera cacoethica, cancroſa, ipſamque gangrænam produxerit. Magis ex uſu & re hic ſunt, quæ blandè poros aperiunt, ſpicula ſalina materiæ morboſæ temperant & corrigunt & tranſpirationem juvant, & talia maximè ſunt ipſa ſicca vel etiam liquida ſpirituoſa camphorata, non autem oleoſa quamvis ſint deſtillata. Commendari merentur flores ſambuci, chamom. vulgaris melilot. ſem. 4. carminat. myrrha, camphora, baccæ juniperi, farina fabarum, crocus, nuciſta &c. Exemplum aliquod referam: Nimirum vir obeſus 40. annorum vivaciſſimi ingenii, muneri præpoſitus ampliſſimo ex podagra laborans, ab empirico ſumptum emplaſtrum ex alu-

C mi-

mine, albumine ovi & camphora tempore invaſionis parti affectæ applicabat, mox horror ingens, ardor, ſomnus turbulentus cum affectu comatoſo ſequebatur, in quo omnis fermè memoria periit. V. Sectione & ſudoriferis adhibitis ſervatus quidem eſt, aſt memoriæ debilitate ſumma ad hunc usque diem laborat.

§. IX. Conſtat ſatis Fœminas ſingulo menſis ſpatio, ſtato ſuo tempore & circa lunæ phaſes purgari per uterum ingenti cum naturæ levamine. Optimum itaque ſtratagema practicum eſt, in menſium evacuatione ſuppreſſa, circa tempus illud quo natura conſuevit excernere, præmiſſis prius levibus evacuantibus propinare pellentia & ſpecifica ſic dicta emmenagoga. Deinde ut ductu ipſius naturæ obtinere finem facilius poſſimus, caveant Fœminæ circa fluxus hujus ordinarium tempus, ne acidis, viſcidis infrigidantibus abutantur & fluxum illum conſuetum impediant; mille enim inde oriri ſolent mala: nec tunc temporis V. S. in manu inſtituenda eſt, quæ ſiſtere hunc fluxum protinus ſolet. Itaque tunc eo motum naturæ dirigat medicus, quo hi fluant, ſecus fruſtranei erunt conatus. Idem etiam tenendum eſt circa fluxum hæmorhoidum, circa hæmorrhagias periodicas, quæ violenter ſuppreſſæ apoplexiam, aſthma, catarrhum ſuffocativum & ſoporoſos affectus excitant, conſentiente hic ubivis praxi. Purgantia fortiora non ſunt adhibenda tempore ſanguinis fluxus, bene autem clyſteres, quia purgatio per aluum purgationi per uterum eſt contraria.

§. X. Denique medicus ſi recte officio ſuo ſatisfacere velit, omni cura & conſilio in id debet incumbere, ut

ſciat

ciat quo ordine cauſæ morborum proximæ vel remotæ ſint tollendæ, in eo enim verſatur magna medici prudentia & felix morborum medicatio. Sic v.g. in partu difficili peſſimè illi faciunt, qui non obſervantes prius legitimum partus tempus propinant confortantia, calida & irritantia, ſic femellas ſæpè inebriant, ut deinde motus horrendi ſpasmodici vel etiam febres inflammatoriæ poſt partum invadant. Optimum è contra eſt, expectare legitimum tempus, & cum ipſa natura inclinante promovere excluſionem fœtus, datis tunc genuinis refocillantibus & antiſpasmodicis. Inter hæc excellit maximè pulv. ſeqv. cujus uſus eſt probatisſimus v.g. R. ſuccini drag. ij. Borracis Venetæ drag. j. & dimid. Croci, fell. anguill. Scrupul. j. Ol. Cinnamom. gutt. viij. Sic quoque calculus in renibus exiſtens ſi intempeſtivo pellentium & acrium uſu in ureteres pellitur, illos per tranſiens ingentes excitat torturas totum nervorum ſyſtema ſæpius in conſenſum rapiendo, imò lethalem urinæ ſupresſionem accerſendo. Prima itaque & optima intentio medici hic eſt calculum illum ſolidum magnitudinis plus juſto majoris prius atterere, comminuere, & reſolvere, viasque per quas tranſire debet emollientibus & lubricantibus probè diſponere & aptas reddere ut ſic faciliorem lapis inveniat exitum. Talem in finem jam merentur laudari omnia emollientia, clyſteres, oleum amygdalarum dulc. It. ſalina intrinſecus adhibenda v. g. ſolut. oc. cancr. terra foliata tartari, arcanum duplicatum, ſal diureticum medium & neutrum ex ſale ſuccini & oc. cancr. paratum aqua cochlearum nec non decoctum hederæ terreſtris, alkekengi, aſparagi, aqua

 Se-

Seleri &c. Affectus cutanei ex ſale cauſtico erodente ſubnati, quales ſunt ſcabies, lepra, mercurialibus extrinſecè applicatis, item ſulphuratis egregiè ſanantur; quod ſi autem quis illis uti velit ante diminutionem plethoræ & correctionem cacochymiæ debitamque evacuationem, maxima oriuntur mala: obſervatum namque eſt malignas febres, paralyſes, apoplexiam lethargum exinde ortum.

§. XI. China chinæ decantatum & revera divinum contra intermittentes præſidium eſt, præpoſtera autem applicatione ingentes ſæpè noxas creat, dum intermittentes in continuas vel lentas vertit, & firmando obſtructiones periculoſiores recidivas, cachexiam, icterum, hydropem gignit, id quod ſatis hiſtoriæ morborum teſtantur. Et docet experientia ſi mox ante paroxyſmum, vel quandò ægri inhorreſcunt ipſa china chinæ detur ſemper exaſperari febrem & ſæviora fieri ſymptomata, ita ut hac ratione multos è medio tulerit annotante ſic *Sydenhamio Tract. de Febribus.* Quod ſi autem exhibeatur præmiſſis debitis expurgantibus primam regionem, quæ impuritate facilè ſordeſcere & mali fomitem præbere ſolet, vehementiaque hujus morbi paululnm infracta, tranſpiratione libera tempore intermiſſionis crebrius & repetitis vicibus dando, incipiendo ſtatim poſt paroxyſmum & continuando fermè usque ad paroxyſmum, incredibilem in fugandа febre oſtendit efficaciam. Tantum eſt legitimo tempore propinare remedia.

§. XII. Opium divinas medentibus ſolet porrigere manus, improvidè autem propinatum venenum non

raro

raro evadit. Sic in compeſcendis doloribus chronicis non niſi cute porisque apertis propinari, vel diaphoreticis conjungi debet. Notavi nuperrime feminam, quæ ex cardialgia hyſterica laborabat cum alvo clauſa ac conſtricta, cui dum propinabatur extractum opii ſolutum in eſſentia caſtorei, mox tentabatur reſpirationis difficultate, præcordiorum anguſtia, virium omnium defectu, pulſu debili, ſudore frigido & internarum partium ardore: ſoluta autem alvo mox protinus remittebant atrocia hæc ſymptomata. Opiata arthriticorum ſolent eſſe ſolatium inter initia morbi exhibita, nunquam autem, quando natura in excretione eſt occupata juvant; dolorem quidem quodammodo mitigant, vires autem magis convellunt & fixiorem ac diuturniorem reddunt morbum. Opiata vigiliarum certum ſunt remedium, horum nihilominus tam pro his quam dolore curando adminiſtratio præprimis intrinſeca ſingularem exigit prudentiam, ne ſcilicet adhibeantur in morbis acutis inſtante criſi, utpote quam turbant & inhibent nec, ubi evacuatio quædam deſideratur aut ſperatur, v. g. in pleuritide, ubi quidem in morbi principio refractâ doſi talia conveniunt, progreſſu verò morbi & ubi expectoratio imminet nocent & ſuffocant.

§. XIII. Res in foro medico notiſſima eſt, quantum in pellendis morbis chronicis medicamenta ſale volatili oleoſo inſtructa poſſideant; nihilominus præpoſterè adhibita ingens damnum creare poſſunt: Sic ſæpius obſervatum in morbis, qui ex cruditatibus primarum viarum & humorum cacochymia & viſcidarum particularum in ſanguine abundantia oriuntur, ante debi-

tam factam alterationem & expurgationem ſalia volatilia calida non tantum ſymptomata exaſperaſſe; verum etiam affectus comatoſos, imò paralyſin, apoplexiam excitaſſe, utpote quæ impuros humores magis in tubulos corporis tenuiſſimos intrudunt, & ebullitione intrinſecus aucta venas dilatant & poſtmodum aperiunt. Id quod etiam atque etiam tenendum eſt circa ſudorifera volatilia humores exagitantia, quæ in omni ſanguinis & ſeri impuri exuberantia v. g. in cachexia, in hydrope mirum nocere ſolent ante debitam evacuationem vel humorum correctionem. Sic quoque in hyſtericis cautè uti debemus volatilibus. Elegantem de hac re habet hiſtoriam B. Etmüllerus in Diſſertatione de præcipitantium uſu & abuſu pag. 74. Nimirum: *Fœmina hyſterica ſcorbutica, ſimulque ſplenetica, præter ſenſibilia eaque ſpaſmotica abdominis pathemata ad melancholiam declinabat, una cum menſium ultra tres menſes ſuppreſſione. Hæc ab exhibito ſpir. ſalis Ammon. cum ſpir. cochleariæ commixto, mirum offendebatur omnibus ſymptomatibus notabiliter exaſperatis, ſed ſepoſitis hiſce & datis abſorbentibus, martialibus, coralliatis ſalibus fixis feliciter reſtituta.* Eadem quoque tenenda eſt regula circa diureticorum uſum, quæ conſenſu omnium Medicorum quando ventriculus nimium repletus, vel inteſtina colluvie humorum conſarcinata ſunt, nocent: Fuge itaque diuretica potentiora in febrium principio, augmento, ſtatu, aut quavis craſſorum humorum abundantia, craſſos enim & crudos humores ad vias urinarias deturbant & febres ſi quæ adſunt intendunt vel novas pariunt.

Sternutatoria in apoplexia ac reliquis ſoporoſis affectibus, ſi à materia ſeroſa aut pituitoſa, circa cerebrum congeſta dependent, mox quoque in paroxyſmi principio

c ipio conducunt. Sin vero a plethora ſanguinisque ſtagnatione, non niſi ſanguinis miſſione aliisque evacuationibus univerſalibus præmiſſis in uſum ſunt vocanda. Moleſti ſeinis fluxus præſidia certiſſima ſunt os ſepiæ, radix tormentillæ, viſcus quercinus, ſuccinum, alumen, terra catechu, quæ egregie ſiſtunt hunc fluxum & fibras relaxatas conſtringunt, ſi convenientibus purgantibus, ſudoriferis balſamicis ante tractati fuerint ægri, quod ſi autem prius dantur conſtringentia, bubones, tumores teſtium, appetitus proſtratus, tormina ventris & varia incommoda oriri ſolent.

§. XIV. Tandem occurrit notabilis quæſtio dudum inter medicos agitata, ſi nimirum indicationes adſint V. S. & purgationis, quodnam remedium ſit præferendum? *Galenus* rectiſſime â phebotomia ſemper incipiendum eſſe judicat, nec ſine ratione; à purgante enim commotus ſanguis abundans in motus inordinatos, facilius exagitari poteſt. Nam quandò per V. S. vaſa ſunt depleta, purgans felicius & commodius heterogeneas à ſanguine ſegregare poteſt portiones. Hinc *Valeſius in methodo medendi l. 10. cap. 2.* dicit: *Ego multo conſultius puto ubi debilitas non obſtat à miſſione ſanguinis clyſtere uti: quo re jam circa V. S. bene geſta, quod per eam motum exagitatumque eſt, trahatur in inteſtina per quæ & evacuetur, quod ſæpius vidimus adeo feliciter cedere, ut evacuatus ſimul & expurgatus ſine Pharmaco homo ſit.* Laxantia vero commode præmittuntur venæſectioni.

§. XV. Deinde medicus in curationibus ſuis tempora quoque anni obſervare debet; pro horum enim varietate ingens & varia alteratio totius corporis fit medico ſcitu ſumme neceſſaria: Imo morbi uti certis anni temporibus ſaltem ſunt familiares & exaſperantur: ſic etiam alii certis ſaltim temporibus ſanabiles exiſtunt

Omne

Omnes morbi fixiores, diuturniores v. g. paralyſes, contracturæ, quartana, ſymptomata hyſterica & hypochondriaca, arthritis, podagra, lues venerea facilioris ſunt curationis tempore vernali quam autumnali vel brumali; aër enim ſubtilioribus particulis lucidis & elaſticis inſtructus tunc temporis motum inteſtinum ſanguinis auget, ſpiritibus materiam uberiorem præbet & tranſpirationem magis promovet, quam hyeme, ubi omnia conſtipata ſunt, motu partium fluidarum à centro ad circumferentiam labaſcente. Sic quoque febres tertianæ & omnes intermittentes citius curantur tempore verno & ſub principium æſtatis quàm autumno vel hyeme. Deinde circa evacuationes obſervandum quoque eſt anni tempus. In morbis chronicis purgatio fiat vere, cui ſuccedat autumnus eo quod his temporibus peculiarem magis patiantur humores coctionem, & à ſe invicem ſecernibiles magis ſint, quam hyeme: æſtate verò ſanguinis maſſam jam in motu exiſtentem diſſolvant & fundant. Quidam in initio veris, quidam in fine purgandi ſunt ſeu menſe Majo; quandoquidem pro varietate humoris peccantis, vitæ generis & ſubjectorũ, omnibus eodem tempore haud convenit evacuatio, i. e. qui humoribus craſſis ſcatent, in principio veris purgantur, antequam hi deliqueſcant & morbos cauſentur; quibus vero bilioſi & tenues contigerunt humores in fine veris purgationem commodè ferunt, ne ſuccedente æſtate commoveantur.

Vomitoria aptius dantur vere & æſtate, ubi agiliores ſunt humores quàm hyeme: Purgantia autem & maximè vehementia in nimio ſolis æſtu vitanda ſunt

ſi

ſic quoque V. S. magis tempore verno & ante æquinoctia quam circa ſolſtitia & media æſtate conducit.

Hippocr. ipſe *S. 4. aphor. 4.* Æſtate ἄνω hyeme κάτω potius evacuare jubet. Salivatio mercurialis vere longe felicius inſtituitur ad curandam luem veneream quam ſi nimius adeſt ſolis æſtus & frigus intenſiſſimum.

§. XVI. Obſervandum quoque eſt à Medico ratione applicationis medicamentorum tempus diei, ſic v. g. tempore matutino melius aſſumuntur vomitoria, quam tempore veſpertino aut poſt meridiem: It. medicamenta ſtomachica melius operantur, quando ventriculus vacuus eſt, quam ſi cibis eſt repletus. Mane tunditur quoque vena melius, non tamen, niſi ob vires tunc temporis à peracta digeſtione, item à ſomno refocillatas & magis vigentes, ita ut hoc diei tempus videatur correſpondere verno. Opiata autem & quæ ſomnum producunt melius circa tempus nocturnum adhibentur, quod valet etiam de illis remediis, quæ pituitoſorum humorum difflationi velificantur, quoniam circa noctem gravior & compreſſior atmoſphæra tranſpirationem retardat & pituitoſos in corpore humores accumulat; quare etiam omnes catarrhales morbi circa tempus ſomni exacerbationes ſuas habent. Idem tenendum circa acidulas, martialia, quæ ſemper ſub auroram felicius operationes ſuas exerunt, quam ſi natura jam cibis eſt fatigata. Diuretica itidem mane exhibeantur, ne, ſi ventriculus nimium repletus, eorũ vis obtundatur, aut ſi diuretica fortiora fuerint, crudiora alimenta quoque ſimul moveant. Diaphoretica mane & veſperi commodè dantur, hiſce enim temporibus ſudor facilius promanat nec ventriculi coctio turbatur. Non ſtatim ab

aſſumpto medicamine ad ſudorem urgendum corpus eſt, ſed ad minimum elapſo horulæ ſpatio antequam ſudoriferum maſſam humorum ſubierit, illamque exagitaverit, alias aut nullus aut notabiliter enervans prodit ſudor. Vomitoria, quarta vel quinta hora ante paroxyſmum data cum ſalib. duplicat. antifebrilib. proſunt: contra vero ſi bihorio vel ultima hora ante paroxyſmum vomitorium exhibeamus, ſæpe exaſperamus paroxyſmum.

§. XVII. Lunæ, quæ humorum dicitur domina, poſitiones & phaſes attendendæ quoque veniunt à Medico, & quemadmodum illa pro diverſitate ſitus varias viciſſitudines & mutabilitates ratione tempeſtatum in Macrocoſmo facit; item ratione vegetabilium accretionis; Sic quoque in Microcoſmo idem experiri licet. Docent id dies decretorii critici qui plerumque circa lunæ mutationem accedunt. Item paroxyſmi epileptici qui ſæpius ſtata ſua tempora circa lunæ mutationes habent: Morbi ex nervis obſtructis, item ex decubitu pituitoſorum humorum nati, vel ex glandulis tumefactis & obſtructis proficiſcentes circa plenam lunam ut plurimum incrementa ſumunt, horum verò imminutio fit ſub lunæ decremento. Quantum porro luna efficiat, luculenter aparet ex ſanguinis fluxu, qui Fœminis omni menſium ſpatio contingere ſolet, quique accuratè ſuos ſervat rithmos, & quæ v. g. purgari ſolent circa novilunium, illis ſemper circa idem tempus recurrit fluxus & contra. Strumæ, ſcrophulæ & pedum tumores majores ſemper circa augmentum lunæ fiunt; decreſcente vero luna decreſcunt. Unde optimè illi rem agunt, qui in cujusvis ætatis ſubjecto Lunæ decrementum eligunt, ſi

per

per inferiora evacuandum fuerit. Utut enim in augmento Lunæ facilior videatur purgatio, quod humores tunc copioſiores magis exiſtant; adeò tamen tuta non eſt, ne ad aliquod corporis membrum illi cum impetu ruant.

§. XVIII. Ultimo tandem circa diætam & victum ægrorum quædam annotanda erunt, nam victus ratio præſcribenda etiam eſt ex morborum temporibus ſecundum omnem ſaniorum Practicorum ſententiam. In acutarum initio debilis quodammodo eſſe debet, in incremento lenior, in ſtatu tenuiſſimus. Bene dicit Fernelius in Libr. 1. methodo medendi p. 28. *Cum ſæviſſima ſymptomata vigent & natura in morbi coctione tota incumbit alio avertenda non eſt, neque plenioris cibi coctione diſtrahenda.* Et quo brevior futurus eſt morbus, eo victus tenuior pro cujusque temporis conditione imperandus, quo vero longior, eo minus tenuis. Et cum plerique morbi maximè febres certis horis concitentur vehementius & exaſperentur, horum quoque non tantum in medendo ſed & in alendo ſumma habenda eſt ratio; Veriſſimè enim inquit Hippocr. Aphor. 2. libr. 1. *In acceſſionibus cibo abſtinere oportet, nam illum adhibere noxium.* Natura enim cibi coctione avocatur à morbo, à cauſæ morbificæ coctione. Sic obſervatum ſæpius in acutis & malignis eſt, juſcula alimentoſa & ſubſtantifica, nondum ſatis morbi vi labefactata, noxia fuiſſe, naturamque victam, & mortuos fuiſſe ægros: Hinc magis vel in deceſſione vel in declinatione morborum cibus adhibendus eſt.

S. D. G.

COROLLARIA.

I.

FUror eſt, in Phyſicis & Medicis indagare velle ea, quæ non capit humanæ mentis intellectus.

II. Ex Philoſophia mechanica rationes in Medicina unicè petendæ ſunt.

III. Senſus extra cerebrum non contingunt.

IV. Fluidum tenuiſſimum, elaſticum, corporis noſtri movens ex aëre potiſſimum petendum eſſe, nullum eſt dubium.

V. Spiritum nitri cum ſpiritu vitrioli mixtum aquam fortem conſtituere, falſiſſimum eſt.

VI. Aqua fortis optimè intrinſecus adhiberi poteſt loco ſpiritus nitri, nec eſt proinde venenum.

VII. Folia ſennæ ad drach. j. in infuſo exhibita cum paucioribus torminibus plus purgant, quam uncia j. decocto.

VIII. In febribus curandis, tam turbationis maſſæ ſanguineæ, quam convulſionum generis nervoſi ratio habenda eſt.